

T. XXVI (2023) Z. 2 (70)
ISSN 1509-1074
10.24425/rhpp.2023.145585

ROCZNIK
HISTORII PRASY POLSKIEJ

The fiftieth anniversary of the
Commission of Press Studies
of the Cracow Branch of the
Polish Academy of Sciences
(1973–2022)

**50 lat Komisji Prasoznawczej PAN Oddział
Kraków (1973–2022)**

Instytut Mediów, Dziennikarstwa
i Komunikacji Społecznej
Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach
ul. Uniwersytecka 17
PL 25-406 Kielce
e-mail: chwastyk@ujk.edu.pl
<https://orcid.org/0000-0002-3463-6432>

**Jolanta
CHWASTYK-
-KOWALCZYK**

KEY WORDS:

media studies in Poland, Commission of Press Studies
of the Polish Academy of Sciences, Cracow Branch

SŁOWA KLUCZOWE:

Komisja Prasoznawcza PAN Oddział Kraków,
1973–2022, media

ABSTRACT

This is a report on the work of the Commission of Press Studies of the Cracow Branch of the Polish Academy of Sciences in 1973–2022. Based on archive materials, it presents the Commission's origins, profile, functioning, membership statistics and members' affiliations, and its coverage of an evolving research scene.

ABSTRAKT

Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej PAN, Oddział w Krakowie za lata 1973–2022. Na podstawie materiałów archiwalnych przedstawiono genezę powstania Komisji, jej profil, sposób działania, liczebność członków, ich afiliację i ewolucję badań.

Streszczenie

Na podstawie materiałów archiwalnych Komisji Prasoznawczej PAN Oddział w Krakowie, głównie rocznych sprawozdań z działalności w latach 1973–2022 oraz innych źródeł przedstawiono genezę Komisji, jej profil i sposoby działania, liczebność członków, ich afiliacje, także ewolucję badań jej członków z kraju oraz z zagranicy. Podano skład Zarządów Komisji Prasoznawczej od jej założenia 22 marca 1973 roku do dzisiaj. Wykazano naczelną rolę prof. Walerego Pisarka i prof. Jerzego Jarowieckiego w funkcjonowaniu Komisji. Omówiono także problemy powołania do życia czasopisma będącego organem Komisji „Rocznika Historii Prasy Polskiej” oraz wydawnictwa sygnowane przez Komisję. Doceniono determinację członków Komisji w pokonaniu trudności w czasie pandemicznej izolacji, by spotkania naukowe się odbywały w trybie on-line. Sporządzono spis obecnych członków Komisji i tych, którzy zmarli.

22 marca 1973 roku Prezydium Oddziału Polskiej Akademii Nauk w Krakowie uchwałą nr 14 zaakceptowało wniosek-memoriał dyrekcji Ośrodka Badań Prasoznawczych o utworzenie komisji, która by się zajmowała analizą funkcjonowania prasy, radia i telewizji¹. Inicjatorzy (doc. dr hab. Walery Pisarek i dr hab. Tomasz Goban-Klas) mieli pomysł skupienia w tym swoistym centrum badaczy mediów masowych i wyróżniających się praktyków dziennikarstwa w celu koordynacji badań i aktywizacji środowiska naukowego². Członkami Komisji Prasoznawczej, która stała się częścią Wydziału I — Nauk Społecznych, mogli zostać samodzielni pracownicy naukowi różnych dyscyplin z kierunkowym dorobkiem. Na ogólnym zebraniu członków komisji, w której skład weszli specjaliści z takich dziedzin, jak językoznawstwo, prawo, socjologia, nauki polityczne, psychologia, historia, powołano Zarząd. Stanowili go: przewodniczący prof. dr Marian Tyrowicz, zastępca przewodniczącego — dr hab. Walery Pisarek, sekretarz — dr Tomasz Goban-Klas, członek zarządu — prof. nauk prawnych Stanisław Waltoś. Komisja liczyła 18 członków, którzy uczestniczyli w wykładzie inauguracyjnym Walerego Pisarka pt. *Badania prasoznawcze a praktyka społeczna*³.

Od 22 marca do 31 grudnia 1973 roku odbyło się pięć posiedzeń naukowych. Na jednym z nich prof. Frans Kempers z Holandii przedstawił zagadnienie udziału dziennikarzy w kierowaniu redakcją w Niderlandach.

Należy zaznaczyć, że początkowo na profil prac Komisji Prasoznawczej zasadniczy wpływ miała osobowość przewodniczących Zarządu. W latach 70. obejmował następujące kwestie:

1. Rola prasy w rozwoju społeczno-ekonomicznym PRL (w ramach polskiego wkładu w program UNESCO nad badaniem komunikowania masowego).

¹ *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1973*, Kraków 10 stycznia 1974 r., s. 1. — złożone do Działu Komisji, Ośrodków i Zespołów Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie; B. Kolowca, *Powołanie Komisji Prasoznawczej przy Krakowskim Oddziale PAN*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1973, z. 4, s. 180; M. Głogier, *Komisja Prasoznawcza Oddziału PAN w Krakowie w latach 1973–1998. Geneza, program, ludzie*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1998, t. 1, z. 1–2, s. 294.

² S. Dziki, *Refleksje na marginesie 200 posiedzeń naukowych Komisji Prasoznawczej (1973 – I półrocze 2006 r.)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2006, z. 2 (18), s. 233.

³ M. Głogier, *Z prac Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2012, t. XV, z. 2 (30), s. 170.

2. Badania prasoznawcze a praktyka społeczna (analiza form wykorzystania badań społecznych w dziedzinie prasy w życiu społeczno-politycznym).
3. Opracowanie planu inwentaryzacji źródeł archiwalnych i rękopiśmiennych do historii prasy polskiej (z braku środków finansowych prace zakończono w 1977 roku).

W *Sprawozdaniu z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1973* czytamy, że „Zamierzenia badawcze na rok 1974 Komisji Prasoznawczej zmierzały do podniesienia efektywności działania gospodarki narodowej”⁴. Podkreślić należy, że w maju 1973 r. dr hab. Walery Pisarek został powołany na eksperta do spraw masowego komunikowania przez UNESCO⁵. Od powstania Komisja Prasoznawcza współpracowała z polskimi i zagranicznymi instytucjami: Ośrodkiem Badań Prasoznawczych, Instytutem Nauk Politycznych i Podyplomowym Studium Dziennikarskim Uniwersytetu Jagiellońskiego, Środkowoeuropejskim Ośrodkiem Dokumentacji Badań nad Komunikowaniem Masowym, Instytutem Badań Literackich, Polskim Instytutem Spraw Międzynarodowych, Stowarzyszeniem Dziennikarzy Polskich, Stowarzyszeniem Dziennikarzy Polskich PRL (po stanie wojennym), Wyższą Szkołą Pedagogiczną w Krakowie — obecnie Uniwersytetem Pedagogicznym im. Komisji Edukacji Narodowej, Wyższą Szkołą Ekonomiczną, Międzynarodową Organizacją Dziennikarzy, Stowarzyszeniem Badań Komunikowania Masowego (AIERI), UNESCO, Dziennikarskim Zakładem Badawczym w Bratysławie, Ośrodkiem Badania Komunikowania Masowego przy Węgierskim Radiu i Telewizji⁶. W roku 1986 pojawia się informacja o współpracy z Akademią Rolniczą i RSW „Prasa–Książka–Ruch”⁷.

W roku 1974 powołano czterech nowych członków: dr. Jacka Wodza, doc. dr. hab. Ryszarda Dyoniziaka, dr. Jerzego Serdę, doc. dr. hab. Franciszka Adamskiego⁸. Odbyło się dziewięć posiedzeń naukowych, na których wygłoszono dziewięć referatów. Z okazji 500-lecia drukarstwa polskiego 17 maja 1974 r. odbyło się uroczyste posiedzenie Komisji Prasoznawczej, podczas którego dr Tomasz Goban-Klas wygłosił referat pt. *Prasoznawstwo polskie — tradycje, dorobek, perspektywy*⁹. W 1974 roku Komisja zorganizowała również cztery spotkania popularnonaukowe: trzy w Krakowie, jedno w Rzeszowie (autorem prelekcji był doc. dr hab. Walery Pisarek). Tematyka obejmowała gatunki dziennikarskie, próbę odpowiedzi na pyta-

⁴ *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1973*, Kraków 10 stycznia 1974 r., s. 2.

⁵ Tamże.

⁶ *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1973*, Kraków 10 stycznia 1974 r. s. 1. — złożone do Działu Komisji, Ośrodków i Zespołów Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie; *Sprawozdanie z działalności za rok 1977 Komisji Prasoznawczej*, Kraków, bez datowania, s. 1; *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1978*, Kraków, 5.01.1979, s. 1; *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1979*, Kraków 7.01.1980, s. 1; *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1981*, bez datowania, s. 1.

⁷ *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1986*, Kraków bez datowania, s. 1.

⁸ *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1974*, Kraków 30.12.1974 r., s. 1.

⁹ Tamże, s. 2.

nie „Co dają badania prasoznawcze »Tempa«?»; Jak pisać ciekawie, poprawnie i interesująco (dla korespondentów „Głosu Nowej Huty”)?

Doc. dr hab. Walery Pisarek, dr Tomasz Goban-Klas i prof. dr Marian Tyrowicz (członek Komisji Historycznej AIERI — Association Internationale des Études et Recherches sur l'Information et la Communication) aktywnie działali na arenie międzynarodowej (RFN, Holandia, Jugosławia). Uczestniczyli w obradach AIERI oraz zostali przyjęci do jugosłowiańskiego Towarzystwa „Nauka i Społeczeństwo”¹⁰.

W latach 70. członkowie Komisji Prasoznawczej poza spotkaniami naukowymi wygłaszali odczyty w różnych środowiskach, głównie dziennikarskich¹¹. Wyniki wielu badań prezentowanych na posiedzeniach Komisji przekazywano do ewentualnego wykorzystania w praktyce za pomocą kanałów instytucji zatrudniających referentów. W rocznych sprawozdaniach podawano informacje na temat czynnego uczestniczenia członków Komisji w konferencjach zagranicznych i krajowych. Najaktywniejszymi naukowo członkami w tej dekadzie byli doc. dr hab. Walery Pisarek, dr Tomasz Goban-Klas, prof. dr Marian Tyrowicz, doc. dr Jerzy Mikułowski Pomorski, dr Zbigniew Bajka i dr Bolesław Garlicki¹².

W 1978 roku poza działalnością odczytową rozpoczęto prace nad powstaniem *Encyklopedii wiedzy o prasie*¹³.

Rok 1980 był kontynuacją wcześniejszych form aktywności badawczej i odczytowej 30 członków Komisji. Odbyło się od 8 posiedzeń naukowych oraz 30 spotkań w środowisku praktyków prasowych¹⁴. Wprowadzenie stanu wojennego 13 grudnia 1981 roku na terenie całej Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej spowodowało zawieszenie funkcjonowania wszelkich organizacji i stowarzyszeń. Stan wojenny władze zawiesiły 31 grudnia 1982 roku. Ze *Sprawozdania z działalności Oddziału i Zarządu Administracyjnego za rok 1982 Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie* wynika, że Komisja Prasoznawcza „Organizowała jedynie poszerzone zebrania zarządu”¹⁵. Całkowite zniesienie stanu wojennego nastąpiło 22 lipca 1983 roku. W tym roku odbyło się 5 posiedzeń naukowych, podczas których wygłoszono 5 referatów oraz 20 odczytów, głównie w środowiskach dziennikarskich¹⁶.

Przerwa w organizowaniu spotkań naukowych Komisji Prasoznawczej spowodowana sytuacją polityczną oraz spadek zainteresowania klasyczną formułą posiedzeń

¹⁰ Tamże, s. 5.

¹¹ *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1977*, Kraków bez datowania, s. 1.

¹² *Sprawozdania z działalności Komisji Prasoznawczej za lata 1973–1979*.

¹³ *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1978*, Kraków, 5.01.1979, s. 1.

¹⁴ *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1980*, podpisane przez przewodniczącego KP prof. dr. Mariana Tyrowicza, bez datowania, s. 1.

¹⁵ *Sprawozdania z działalności Oddziału i Zarządu Administracyjnego za rok 1982 Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie*, Kraków 1983, s. 17.

¹⁶ *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1983*, Kraków, bez datowania, s. 1.

wymusiła koncepcję utworzenia zespołów problemowych. W 1984 roku w ramach Komisji Prasoznawczej powołano trzy sekcje: 21-osobową — Prasy Współczesnej, której przewodniczył dr Zbigniew Bajka, 18-osobową — Historii Prasy z jej przewodniczącym doc. dr. hab. Jerzym Jarowieckim, 19-osobową — Psychologii Komunikowania z doc. dr. Zbigniewem Nęcim na czele¹⁷. Byli to młodszy pracownicy naukowcy i doświadczeni praktycy. Ten pomysł też nie zmienił sytuacji.

W 1984 roku odbyło się 6 spotkań, wygłoszono tyle samo referatów. Powrócono do aktywności odczytowej — 30 w środowisku dziennikarskim. W rocznym sprawozdaniu eksponuje się doc. dr. hab. Jerzego Jarowieckiego, który uczestniczył w pracach Komitetu Historii Prasy PAN¹⁸.

Kolejne lata 80. to rocznie od 6 do 9 spotkań naukowych oraz kontynuowanie badań w ramach wyłonionych po stanie wojennym sekcji, a także aktywność odczytowa w środowiskach uniwersyteckich i dziennikarskich¹⁹. Skupieni w sekcjach uczeni odbywali również własne zebrania²⁰. Tematyka odczytów była udostępniana redakcjom i dziennikarzom kanałami RSW „Prasa–Książka–Ruch”.

Należy odnotować, że w dniach 7–8 maja 1986 roku odbyła się w Krakowie w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. KEN pierwsza konferencja pod hasłem „Książki, czasopisma, biblioteki Krakowa i Lwowa XIX i XX wieku” zorganizowana przez prof. dr. hab. Jerzego Jarowieckiego²¹. Spotkania te były kontynuowane w cyklu dwuletnim, 10. — we Lwowie, a co najważniejsze, skupiły badaczy najszerzej pojętych mediów z kraju i z zagranicy. Wielu uczonych z różnych ośrodków akademickich w Polsce, biorących wcześniej udział w tych konferencjach w kolejnych latach aplikowało do członkostwa w Komisji Prasoznawczej. I działają w niej do dzisiaj.

Transformacja ustrojowa 1989 roku przyniosła zmiany. Przede wszystkim wprowadzono regularne spotkania w drugą środę każdego miesiąca. To stała data w kalendarzu akademickim członków Komisji Prasoznawczej oraz jej sympatyków.

Warto się przyjrzeć, kto tworzył zręb władz Komisji Prasoznawczej w ciągu ostatnich 50 lat.

Od momentu powstania Komisja Prasoznawcza stara się nie ograniczać prezentowania zagadnień najszerzej pojętego medioznawstwa do odbiorców krajowych. Od samego początku członkowie Komisji poszerzali aktywność na inne kraje poprzez swój aktywny udział w zagranicznych konferencjach naukowych w Europie, Azji

¹⁷ *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1984*, Kraków, bez datowania, s. 1; M. Głogier, *Komisja Prasoznawcza Oddziału PAN w Krakowie w latach 1973–1998...*, s. 297.

¹⁸ Tamże, s. 2.

¹⁹ *Sprawozdania z działalności Oddziału i Zarządu Administracyjnego za rok 1985 Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie*, Kraków 1985, s. 22.

²⁰ *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1986*, Kraków, bez datowania, s. 1.

²¹ J. Jarowiecki, *Słowo wstępne*, [w:] *Kraków – Lwów. Książki, czasopisma, biblioteki XIX i XX wieku*, tom V, pod red. J. Jarowieckiego, Kraków 2001, s. 7.

Tabela 1

Skład Zarządów Komisji Prasoznawczej 1973–2022

Lp.	Przewodniczący	Zastępca przewodniczącego	Sekretarz naukowy	Członek Zarządu Komisji	Sekretarz techniczny
1.	prof. dr Marian Tyrowicz (9 IV 1973–III 1984)	Walery Pisarek (9 IV 1973–20 X 1993)	Tomasz Goban-Klas (9 IV 1973–1977); Jerzy Mikułowski Pomorski (1977–20 X 1993)	Stanisław Waltoś, Jerzy Mikułowski Pomorski (9 IV 1973–1977)	Barbara Kolowca (1973–1976); Andrzej Zagrodnik (1977–1992)
2.	prof. dr hab. Jerzy Mikułowski Pomorski (28 III 1984–20 X 1993)	Walery Pisarek (9 IV 1973–20 X 1993)	Jerzy Jarowiecki (28 III 1984–20 X 1993)		Andrzej Zagrodnik (1977–1992)
3.	prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki (20 X 1993–III 2003)	Wiesław Bienkowski (20 X 1993–1999); Krzysztof Woźniakowski (1999–III 2003)	Zbigniew Bajka (20 X 1993–10 IV 1996); Krzysztof Woźniakowski (10 IV 1996–III 2003); Grażyna Wrona (12 III 2003–III 2015)	Sylwester Dziki (10 IV 1996–2015); Grażyna Wrona (30 VIII 2002–III 2003); Tomasz Mielczarek (12 III 2003–II 2007)	Marek Glogier (1993–VI 2013)
4.	prof. dr hab. Krzysztof Woźniakowski (III 2003–III 2018)	Tomasz Mielczarek (III 2003–II 2007) Grażyna Gzella (III 2007–III 2018)	Grażyna Wrona (12 III 2003–III 2018)	Jerzy Jarowiecki (III 2011–2018) — członek zarządu ds. „Rocznika Historii Prasy Polskiej” Marek W. Kolasa (III 2011–nadal — członek zarządu ds. dokumentacji i wydawnictw elektronicznych); Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (III 2011–III 2018); Michał Rogoż (III 2015–do 2019)	Marek Glogier (1993–XII 2013); Renata Zając (I 2014–nadal)
5.	prof. dr hab. Grażyna Wrona (III 2019–nadal) Krzysztof Woźniakowski — przewodniczący honorowy	Grażyna Gzella (III 2007–nadal)	Jolanta Chwastyk-Kowalczyk (III 2019–nadal)	Władysław M. Kolasa (III 2011–nadal — członek zarządu ds. dokumentacji i wydawnictw elektronicznych); Michał Rogoż (III 2015–do 2019); Grzegorz Nieć (III 2015–nadal)	Renata Zając (I 2014–nadal)

Tabela 1 cd.

Źródło: *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1973*, Kraków 10 stycznia 1974 r. s. 1–2; M. Glogier, *Komisja Prasoznawcza Oddziału PAN w Krakowie w latach 1973–1998...*, s. 304; *Sprawozdanie z działalności Oddziału i Zarządu Administracyjnego PAN w Krakowie za rok 1973–1981*; „Rocznik Oddziału PAN w Krakowie za rok 1982” aż do: za rok 1994; *Skład osobowy Oddziału PAN i Komisji Naukowych. Kraków: wrzesień 1975, lipiec 1985, wrzesień 1995*; *Sprawozdanie z działalności Oddziału i Zarządu Administracyjnego PAN w Krakowie za rok 1995, 1996*; *Sprawozdania z Posiedzeń Komisji Naukowych PAN Oddział w Krakowie*, t. XVII, 1973 – t. XL 1996; *Sprawozdania z działalności Komisji Naukowych PAN Oddział w Krakowie*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1997–2022.

i obu Amerykach²². Na posiedzenia zapraszano także gości spoza Polski. W *Sprawozdaniu* z pierwszego roku działalności czytamy, że „Działalność Komisji wzbudziła żywe zainteresowanie w środowisku praktyków, czego dowodem są informacje, które ukazały się w prasie codziennej fachowej («Zeszyty Prasoznawcze», «Prasa Polska», «Biuletyn Zarządu Głównego RSW Prasa–Książka–Ruch»)²³. Po latach prof. Marian Tyrowicz ubolewał jednak, że miejscowe środowisko praktykujących dziennikarzy nie jest zainteresowane badaniami prasoznawczymi, w tym projekcją dokumentalnych filmów amerykańskich ukazujących nowoczesną organizację pracy redakcji²⁴. Był zawiedziony, że „Ani rozmach w walce o wolność wypowiedzi, ani przemiany organizacyjne w dziennikarstwie [w latach 80. — przyp. J.C.-K.] nie przełamały bariery obojętności do badań prasy ze strony tych, którzy z niej żyli²⁵. Nie pomogło nawet szerokie spektrum zagadnień prezentowanych na posiedzeniach Komisji²⁶.

Spotkania odbywały się w Krakowie przy ul. Sławkowskiej 17 w siedzibie Polskiej Akademii Umiejętności, od kilkunastu lat w siedzibie Polskiej Akademii Nauk przy ul. św. Jana 28. Komisja Prasoznawcza pracuje w rytmie roku akademickiego.

Główną formą aktywności Komisji Prasoznawczej jest działalność odczytowa, a w ograniczonym stopniu działalność wydawnicza. Do połowy 2006 roku wydano 5 publikacji zwartych²⁷. W sprawozdaniach z działalności Komisji przemycano in-

²² *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1973*, Kraków 10 stycznia 1974 r. s. 2; M. Glogier, *Komisja Prasoznawcza Oddziału PAN w Krakowie w latach 1973–1998...*, s. 298–303.

²³ *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1973*, Kraków 10 stycznia 1974 r. s. 1.

²⁴ M. Tyrowicz, *Moje prasoznawstwo*, [w:] *W poszukiwaniu siebie*, t. 2, Lublin 1988, s. 177, za: B. Kołowca, *Dwuletnia działalność Komisji Prasoznawczej PAN*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1975, s. 3, s. 159–160; M. Glogier, *Komisja Prasoznawcza Oddziału PAN w Krakowie w latach 1973–1998...*, s. 295.

²⁵ M. Tyrowicz, *Moje prasoznawstwo*, [w:] *W poszukiwaniu siebie...*, s. 178.

²⁶ M. Tyrowicz, A. Zagrodnik, *Pierwsze pięćdziesiąt lat Komisji Prasoznawczej PAN, Oddział w Krakowie*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1978, z. 3, s. 181–183; M. Glogier, *Komisja Prasoznawcza Oddziału PAN w Krakowie w latach 1973–1998...*, s. 296.

²⁷ C. Lechicki, *Krakowski „Kraj” 1869–1874*, Kraków 1978; J. Mikułowski Pomorski, *Informacja i komunikacja. Pojęcia. Wzajemne relacje*, Wrocław 1988; T. Goban-Klas, *Prasa lokalna*

formacje o kłopotach z cenzurą. Przykładowo w 1986 roku poinformowano, że „W roku 1986 miała się ukazać przekazana wcześniej do druku książka Jerzego Bralczyka pt. *Język polskiej propagandy lat siedemdziesiątych*. Jednakże po konsultacji z Urzędem Kontroli Publikacji i Widowisk Wydawnictwo «Ossolineum» wycofało książkę z produkcji”²⁸. Pod patronatem Komisji Prasoznawczej i z dofinansowaniem przez trzy uczelnie (Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN, Uniwersytet Jagielloński, Małopolska Wyższa Szkoła Zawodowa) ukazała się wieloautorska publikacja pt. „*Ilustrowany Kurier Codzienny*”. *Księga pamiątkowa w stulecie powstania dziennika i wydawnictwa 1910–1939* pod redakcją Grażyny Wrony, Piotra Borowca i Krzysztofa Woźniakowskiego (Kraków – Katowice 2010). Należy przypomnieć, że o ile z pozyskaniem tekstów nie było problemu, o tyle ówczesne władze miasta Krakowa nie były zainteresowane sfinansowaniem tego świadectwa kreowania kultury grodu Kraka.

Od roku 1998 do dzisiaj ukazuje się organ prasowy Komisji „Rocznik Historii Prasy Polskiej”, w którym zamieszczane są m.in. rozprawy prezentowane na jej posiedzeniach naukowych. W 2019 roku periodyk znalazł się na liście czasopism B z 40 punktami. Dzięki nieustająco podnoszonej jakości merytorycznej kwartalnika w 2020 roku uzyskał 70 punktów. Zawartość pisma w całości jest dostępna w sieci.

Początki nie były łatwe. Prof. Marian Tyrowicz wspominał o ubieganiu się w 1978 roku przez Zarząd Komisji do Prezydium Oddziału PAN w Krakowie o przydział środków na pismo „Rocznik Komisji Prasoznawczej”, w którym planowano drukować prace jej członków w objętości 1–2 arkuszy autorskich. Miała to być rekompensata za odrzucenie planu wydawniczego książek rekomendowanych przez Zarząd. Ale jak się okazało: „Katastrofalna sytuacja finansowa i niesłuchane ograniczenia wydawnicze Akademii, wreszcie zmajoryzowanie jej pod względem dotacji i przydziału papieru ze strony centrali warszawskiej urwały łeb tej imprezie w samym jej zarodku”²⁹.

Decyzją Prezydium Oddziału PAN w Krakowie z 4 lipca 2006 roku postanowiono zrezygnować z druku *Sprawozdań z posiedzeń Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie*. Ostatni zeszyt ukazał się w roku 2005 z numerem XLVII/1 (47/1) i rejestrował streszczenia referatów wygłoszonych od stycznia do czerwca 2003 roku. W latach 1973–2003 wydano 30 roczników tych *Sprawozdań* w 40 zeszytach, w których drukiem ukazało się 155 dostarczonych w terminie streszczeń referatów przedstawionych na zebraniach Komisji Prasoznawczej. Od 2006 roku sprawozdania

i środowiskowa w Stanach Zjednoczonych. W cieniu gigantów, Wrocław – Kraków 1989; S. Dziki, *Warsztat dokumentacyjny prasoznawcy. Problemy teoretyczno-metodologiczne, tradycje, stan, postulaty*, Kraków 1992; W.M. Kolasa, J. Jarowiecki, *Polska bibliografia prasoznawcza 1996–2001*, Kraków 2005, za: M. Glogier, *Komisja Prasoznawcza Oddziału PAN w Krakowie w latach 1973–1998...*, s. 234.

²⁸ *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1986*, Kraków, bez datowania, s. 1.

²⁹ M. Tyrowicz, *Moje prasoznawstwo...*, s. 178; M. Glogier, *Komisja Prasoznawcza Oddziału PAN w Krakowie w latach 1973–1998...*, s. 296.

z prac Komisji Prasoznawczej sporządzone przez sekretarza naukowego lub technicznego Komisji ukazują się w „Roczniku Historii Prasy Polskiej”.

Z rocznych *Sprawozdań Posiedzeń Komisji Prasoznawczej* wynika, że w latach 1973–2022 (do czerwca włącznie) odbyło się 338 posiedzeń, podczas których wygłoszono 356 referatów. W roku 1982, 1985, 1991 i 1992 spotkania nie odbywały się, a w 1983 i w 1990 roku posiedzenia zwołano tylko raz³⁰.

Według sumarycznych rocznych *Sprawozdań Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie* w latach 1973–2022 w posiedzeniach uczestniczyło 4748 osób³¹. Zaznaczyć przy tym należy, że niektóre osoby uczestniczyły w wielu spotkaniach naukowych. Zawiadomienia o planowanych posiedzeniach (otwartych dla publiczności) widnieją na drzwiach siedziby Polskiej Akademii Nauk w Krakowie przy ul. św. Jana 28.

Należy odnotować, że od czasu objęcia kierownictwa Komisji przez prof. dr. hab. Jerzego Jarowieckiego w październiku 1993 roku zebrania naukowe odbywają się systematycznie co najmniej raz w miesiącu (wyłączając okres przerw akademickich). Prof. Jarowiecki zaktywizował i zintegrował środowisko historyków prasy. Uczni z innych ośrodków akademickich w Polsce (Białystok, Gdańsk, Katowice, Kielce, Kraków, Opole, Rzeszów, Toruń, Warszawa, Wrocław) stopniowo włączali się na stałe do prac Komisji. Komisja Prasoznawcza stała się forum wymiany intelektualnej początkowo prasoznawców, by ewoluować do najszerzej pojętego medioznawstwa. Wszechobecna konwergencja mediów w naturalny sposób poszerzyła krąg zainteresowań badaczy o media — stare (radio, telewizja, pisma drukowane) i nowe (Internet), oraz nowe nowe media (np. platformy internetowe, gry), a także zagadnienia z zakresu public relations. Ponieważ Komisja ma ugruntowaną pozycję w świecie naukowym, badacze z różnych ośrodków akademickich związani z prasoznawstwem, czy szerzej, jak wspomniano wcześniej, z mediami, ubiegają się o stałe w niej członkostwo.

W dniu 14 listopada 2017 roku na uroczystym posiedzeniu z okazji 60-lecia Oddziału Krakowskiego PAN przyznano, że Komisja Prasoznawcza jest najaktywniejszą ze wszystkich komisji działających w PAN. W czasie pandemii COVID-19 byliśmy jedyną komisją bez żadnej przerwy odbywającą posiedzenia w trybie on-line.

Comiesięczne posiedzenia Komisji pozwalają w trakcie dyskusji wyłaniać nowe sposoby opisu otaczającego nas świata, obejmujące zjawiska znajdujące się na pograniczu multimediów, komunikacji społecznej i informatyki oraz rozstrzygać kwestie metodologiczne. To ważne, gdyż nowe i nowe nowe media spełniają funkcje

³⁰ S. Dziki, *Refleksje na marginesie 200 posiedzeń naukowych Komisji Prasoznawczej...*, s. 237.

³¹ W jednym ze sprawozdań: M. Glogier, *Z prac Komisji Prasoznawczej PAN w Krakowie*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1996, z. 1–2, s. 206–207 — można wyczytać, że w latach 1973–2004 w posiedzeniach uczestniczyło 1799 osób. Listy uczestników prowadzone są na bieżąco od roku 1993. W latach 2005–2021 udział wzięło 2949 osób.

dziedzictwa kulturowego, gromadzą wiedzę i archiwizują rzeczywistość. A do nas, naukowców, należy ukazywanie i wyjaśnianie specyficznych cech mediów, takich jak wzajemne powiązania, dostęp do indywidualnych użytkowników, którzy mogą występować zarówno w roli nadawców, jak i odbiorców, interaktywność, wszechobecność, różnorodność sposobów użycia i otwarcia, delokalizację, intertekstualność, unifikację form i gatunków prasowych, radiowych, telewizyjnych oraz internetowych³².

Od kwietnia 2020 roku, z uwagi na przedłużającą się sytuację pandemiczną, z inicjatywy prof. dr hab. Grażyny Wrony i prof. dr hab. Jolanty Chwastyk-Kowalczyk nawiązano współpracę z przedstawicielem młodego pokolenia — informatykiem mgr. inż. Wawrzyńcem Kowalczykiem, który uruchomił projekt badawczy w zakresie analizy internetowych platform kolaboracyjnych, dostępnych na współczesnym rynku IT. Celem tego projektu było wyłonienie odpowiedniego narzędzia odpowiadającego potrzebom członków Komisji Prasoznawczej Polskiej Akademii Nauk, Oddział Kraków, dla umożliwienia kontynuacji prac badawczych oraz posiedzeń Komisji Prasoznawczej w trybie zdalnym w trakcie kryzysu pandemicznego. Badanie zostało przeprowadzone w formule pro bono. Narzędzie wyłonione w toku prac badawczych — Microsoft Teams — znalazło bezpośrednie zastosowanie podczas pandemii COVID-19. Takich spotkań on-line odbyło się siedem. Spotkania te nadzorował i wspierał technicznie Wawrzyńiec Kowalczyk, dzięki czemu były one efektywne i bez problemów natury informatycznej.

W latach 2020–2022 z konieczności odbywały się posiedzenia hybrydowe.

Tematyka wygłoszonych referatów w latach 1973–2022 obejmowała następujące zagadnienia:

1. Zagadnienia ogólne; kwestie metodologiczne badań prasoznawczych i szerzej medioznawczych.
2. Historia prasy (do końca XVIII wieku; wiek XIX — do końca 1918 r.; okres międzywojenny; okres okupacji; okres współczesny — po 1945 roku; prasa emigracyjna).
3. Zagadnienia prawne.
4. Zagadnienia socjologiczne.
5. Kwestie terminologiczne nauki o mediach i komunikowaniu masowym.
6. Język prasy i gatunki dziennikarskie.
7. Organizacja pracy redakcyjnej.
8. Zawód dziennikarski.
9. Interakcje dziennikarstwa i public relations.
10. Analizy zawartości poszczególnych tytułów.
11. Syntezy i przeglądy prasy.

³² J. Chwastyk-Kowalczyk, *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie za rok 2020*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2021, z. 2 (62), s. 199–202.

12. Czasopiśmiennictwo zagraniczne.
13. Koncerny wydawnicze.
14. Teoria i praktyka komunikowania masowego.
15. Nowe środki przekazu.
16. Radio jako medium.
17. Konwergencja mediów.
18. Nowe media.
19. Nowe nowe media.

Komisja Prasoznawcza była partnerem w organizacji dwóch konferencji naukowych:

1. „Czasopisma społeczne, kulturalne, artystyczne i literackie we współczesnej bibliotece” (Zielona Góra — 8.09.2018) — współorganizator Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze.
2. „Winiarstwo lubuskie a media — perspektywa trzydziestolecia 1989–2019” (Zielona Góra — 19–09.2019) — zorganizowana przez Centrum Dokumentacji i Badań Mediów Lubuskich Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Cypriana Norwida w Zielonej Górze i Komisję Prasoznawczą Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie.

Podstawową formą działalności Komisji były nadal posiedzenia naukowe, w czasie których prezentowano badania, koncentrujące się wokół różnych zagadnień: problematyki historycznoprasowej (polskiej i obcej), współczesnych zagadnień prasoznawstwa, medioznawstwa oraz różnych aspektów prawnych funkcjonowania mediów w Europie. Sześć odbyło się on-line za pomocą platformy Microsoft Teams, metody wypracowanej w 2020 roku, a trzy hybrydowo z możliwością uczestniczenia w siedzibie Oddziału PAN w Krakowie przy ul. św. Jana 28.

Podsumowując, należy stwierdzić, że 50 lat funkcjonowania w zmieniających się w Polsce warunkach społeczno-polityczno-gospodarczych jest imponujące, zważywszy na fakt, że praca wszystkich związanych z Komisją Prasoznawczą osób pozostaje nieodpłatna. Można zaryzykować stwierdzenie, że tych ludzi połączyła pasja nauki, uprawiania jej wspólnie i dzielenia się jej wynikami. Stworzone w latach 70. forum skupiającego badaczy rozproszonych w rozmaitych instytucjach działa nadal i umie się dostosować do najbardziej drastycznych sytuacji społecznych.

Nieustannie prowadzona jest interdyscyplinarna debata na temat obecnej sytuacji mediów o tradycyjnym rodowodzie (prasa i książka) wśród współczesnych środków masowego przekazu w dobie rewolucji technologicznej oraz prezentacja kierunków i osiągnięć badań w zakresie koegzystencji/ konkurencji intermedialnej i intramedialnej tych mediów w perspektywie historycznej (książka — prasa — nowe technologie), jak również wpływu na nie współczesnych przemian komunikacyjno-informacyjnych. Analizie i ocenie poddawane są ponadto badania nad użytkownikiem tradycyjnym i konwergentnym, także nad narzędziami promocji oraz dystrybucji prasy i książki (działania marketingowe) w rywalizacji o odbiorcę/ użytkownika treści

jako element i wyznacznik konkurencyjności rynkowej (perspektywa historyczna i współczesność; Polska, zagranica) oraz nowe strategie komunikacyjne z czytelnikami i użytkownikami treści realizowane przez wydawców prasowych oraz wydawców książki (perspektywa historyczna; współczesność; Polska, inne kraje).

Należy odnotować, że Prezydium Oddziału PAN w Krakowie limituje liczbę osób w poszczególnych komisjach. Członkostwo wygasa z upływem kadencji, lecz jest odnawiane na wniosek kończącego swą pracę zarządu komisji. W roku 2003 dla Komisji Prasoznawczej ustalono 20 osób. Liczba członków nie jest stała, przykładowo w roku 2011 liczyła 26 członków, w latach 2015–2016 — 34 członków, w roku 2017 — 33, w 2018 — 32, a w 2022 roku — 32 osoby.

Zarząd Komisji Prasoznawczej obecnie:

Przewodniczący honorowy — prof. dr hab. Krzysztof Woźniakowski

Przewodnicząca — prof. dr hab. Grażyna Wrona

Zastępca — prof. dr hab. Grażyna Gzella

Sekretarz naukowy — prof. dr hab. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk

Sekretarz techniczny — dr Renata Zając

Członkowie Zarządu:

dr hab. Władysław M. Kolasa, prof. UP

dr hab. Michał Rogoż, prof. UP

dr hab. Grzegorz Nieć, prof. UP

Członkowie Komisji:

dr Andrzej Buck

dr Jan Bujak, członek honorowy

prof. dr hab. Jolanta Chwastyk-Kowalczyk

dr hab. Agnieszka Cieślikowa, prof. IH PAN

dr hab. Elżbieta Czarny-Drożdżejko

prof. dr hab. Małgorzata Dajnowicz

dr hab. Izabela Dobosz, prof. UP JP II

dr hab. Sebastian Fikus

dr hab. Ryszard Filas

dr hab. Bogdan Fischer, prof. UP

prof. dr hab. Joachim Glensk

prof. dr hab. Tomasz Goban-Klas

prof. dr hab. Jacek Gzella

prof. dr hab. Grażyna Gzella

prof. dr hab. Jerzy Jarowiecki

dr hab. Wojciech Kajtoch, prof. UJ

dr hab. Maria Kalczyńska, prof. PO

dr hab. Władysław M. Kolasa, prof. UP
dr hab. Małgorzata Korczyńska-Derkacz, prof. UW
dr hab. Henryka Kramarz, prof. UP, czł. honorowy
prof. dr hab. Tomasz Mielczarek
prof. dr hab. Zbigniew Nęcki, członek honorowy
dr hab. Grzegorz Nieć, prof. UP
dr hab. Michał Rogoź, prof. UP
prof. dr hab. Andrzej Romanow
prof. dr hab. Teresa Sasińska-Klas
prof. dr hab. Irena Socha
prof. dr hab. Józef Szocki
prof. dr hab. Kazimierz Wolny-Zmorzyński
prof. dr hab. Krzysztof Woźniakowski
prof. dr hab. Grażyna Wrona
prof. dr hab. Henryk Żaliński

Pro memoria:

dr Stanisław Surma (członek od 1973 r.; zm. 1974)
prof. dr hab. Mieczysław Karaś (członek od 1973 r.; zm. 1977)
prof. dr Adam Przyboś (członek od 1973 r.; zm. 1990)
prof. dr hab. Andrzej Kopff (członek od 1973 r.; zm. 1992)
dr Jerzy Sereda (członek od 1974; zm. 1992)
dr Bolesław Garlicki (członek od 1974; zm. 1993)
adwokat Jerzy Parzyński (członek od 1973 r.; zm. 1994)
Kazimierz Opalek (członek od 1973 r.; zm. 1995)
prof. dr hab. Stanisław Grzeszczuk (zm. 1999)
prof. dr hab. Wiesław Bieńkowski (członek od 1973 r.; zm. 1999)
psycholog Włodzimierz Szewczuk (członek od 1973 r.; zm. 2002)
prof. dr hab. Andrzej Notkowski (członek od 1996 r.; zm. 2003)
doc. dr hab. Ryszard Dyoniziak (członek od 1974 r.; zm. 2009)
prof. dr hab. Krystyna Pisarkowa (członek od 1973 r.; zm. 2010)
dr Sylwester Dziki (zm. 2015)
prof. dr hab. Irena Homola-Skąpska (członek założyciel od 1973 r.; zm. 2017)
prof. dr hab. Walery Pisarek (członek założyciel od 1973 r.; zm. 2017)
prof. dr hab. Maria Borucka-Arctowa (członek od 1973 r.; zm. 2018)
prof. dr hab. Jerzy Mikułowski Pomorski (członek założyciel od 1973 r.; zm. 2020)
dr hab. Marian Gierula, prof. UŚ (zm. 2020)
prof. dr hab. Jerzy Myśliński (zm. 2022)
prof. dr hab. Joachim Glensk (zm. 2023)
prof. dr hab. Jacek Gzella (zm. 2023)

Bibliografia

- Chwastyk-Kowalczyk J., *Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie za rok 2020*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2021, z. 2 (62), s. 199–202.
- Dziki S., *Refleksje na marginesie 200 posiedzeń naukowych Komisji Prasoznawczej (1973–I półrocze 2006 r.)*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2006, z. 2 (18), s. 233.
- Dziki S., *Warsztat dokumentacyjny prasoznawcy. Problemy teoretyczno-metodologiczne, tradycje, stan, postulaty*, Kraków 1992.
- Glogier M., *Komisja Prasoznawcza Oddziału PAN w Krakowie w latach 1973–1998. Geneza, program, ludzie*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 1998, t. I, z. 1–2, s. 294.
- Glogier M., *Z prac Komisji Prasoznawczej PAN w Krakowie*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1996, z. 1–2, s. 206–207.
- Glogier M., *Z prac Komisji Prasoznawczej Oddziału PAN w Krakowie*, „Rocznik Historii Prasy Polskiej” 2012, t. XV, z. 2 (30), s. 170.
- Goban-Klas T., *Prasa lokalna i środowiskowa w Stanach Zjednoczonych. W cieniu gigantów*, Wrocław – Kraków 1989.
- Jarowiecki J., *Słowo wstępne*, [w:] Kraków – Lwów. *Książki, czasopisma, bibliotek XIX i XX wieku*, tom V, pod red. J. Jarowieckiego, Kraków 2001, s. 7.
- Kolasa W.M., Jarowiecki J., *Polska bibliografia prasoznawcza 1996–2001*, Kraków 2005.
- Kolowca B., *Dwuletnia działalność Komisji Prasoznawczej PAN*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1975, s. 3, s. 159–160.
- Kolowca B., *Powołanie Komisji Prasoznawczej przy Krakowskim Oddziale PAN*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1973, z. 4, s. 180.
- Kraków – Lwów. *Książki, czasopisma, bibliotek XIX i XX wieku*, tom V, pod red. J. Jarowieckiego, Kraków 2001.
- Lechicki C., *Krakowski „Kraj” 1869–1874*, Kraków 1978.
- Mikułowski Pomorski J., *Informacja i komunikacja. Pojęcia. Wzajemne relacje*, Wrocław 1988.
- Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1973*, Kraków, 10 stycznia 1974 r. s. 1. — złożone do Działu Komisji, Ośrodków i Zespołów Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie.
- Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1974*, Kraków, 30.12.1974 r., s. 2.
- Sprawozdanie z działalności za rok 1977 Komisji Prasoznawczej*, Kraków, bez datowania.
- Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1978*, Kraków, 5.01.1979.
- Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1979*, Kraków, 7.01.1980.
- Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1980*, podpisane przez przewodniczącego KP prof. dr Mariana Tyrowicza, bez datowania.
- Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1981*, bez datowania.
- Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1983*, Kraków, bez datowania.
- Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1984*, Kraków, bez datowania.
- Sprawozdanie z działalności Komisji Prasoznawczej za rok 1986*, Kraków bez datowania.

- Sprawozdania z działalności Oddziału i Zarządu Administracyjnego za rok 1982 Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie*, Kraków 1983.
- Sprawozdania z działalności Oddziału i Zarządu Administracyjnego za rok 1985 Polskiej Akademii Nauk Oddział w Krakowie*, Kraków 1985.
- Tyrowicz M., *Moje prasoznawstwo*, [w:] *W poszukiwaniu siebie*, t. 2, Lublin 1988, s. 177.
- Tyrowicz M., Zagrodnik A., *Pierwsze pięciolecie Komisji Prasoznawczej PAN, Oddział w Krakowie*, „Zeszyty Prasoznawcze” 1978, z. 3, s. 181–183.